

De meeste Limburgse gemeenten beheren bermen ecologisch

Begin dit jaar stuurde de Natuur en Milieufederatie Limburg een korte enquête naar alle Limburgse gemeenten (zie kader). 29 van de 31 gemeenten in Limburg (= 94! %) hebben de enquête ingevuld. Er zijn 5 gemeenten die nog niets doen aan ecologisch bermbeheer. De redenen die deze gemeenten hiervoor opgeven zijn langlopende contracten met aannemers, veronderstelde hogere kosten, de organisatie van ecologisch bermbeheer en smalle bermen.

De vragen van de enquête:

1. Is uw gemeente al bezig met ecologisch bermbeheer?
2. Zo nee, wat zijn de redenen hiervoor?
3. Zo ja:
 - Wat houdt het ecologisch bermbeheer in? (bijvoorbeeld minder en/of gefaseerd maaien, gebruik van bloeiende bomen bij laanbeplanting, na leggen glasvezelkabels of andere reconstructie van bermen inzaaien met bloemenzaad in plaats van graszaad, et cetera)
 - Wordt bij ecologisch bermbeheer samengewerkt met lokale natuurorganisaties zoals IVN of andere organisaties?
 - Hoe wordt omgegaan met bermen die in gebruik zijn genomen door bijvoorbeeld agrariërs?
 - Wordt de biodiversiteit in de bermen gemonitord?

Antwoorden op de enquêtevragen en nadere duiding

Maatregelen ecologisch bermbeheer:

Type maaimachine

De meeste gemeenten proberen de bermen te verschrallen door maaien en direct afvoeren (met een zogenaamde maaizuigcombinatie). Hierbij wordt weliswaar het plantmateriaal afgevoerd wat goed is voor verschralling van de bodem en daarmee goed voor een bloemrijke berm, maar ook de plantzaden en de insecten worden in dat geval afgevoerd. Het beste is om het maaisel enkele dagen te laten liggen voordat het wordt afgevoerd. De zaden komen dan uit het maaisel vrij en blijven op de bodem achter. Door deze verschralling vermindert de productie en zal er in de loop van de tijd minder maaisel afgevoerd hoeven te worden.

Vier gemeenten klepelen de bermen nog. Dit is een maaimethode waarbij het gras fijngehakseld wordt met draaiende stalen cilinders. Het maaisel blijft hierbij achter in de berm, composteert daar en verrijkt zo de bodem. Hierdoor is er uiteindelijk alleen nog plek voor grassen en ruigteplanten als grote brandnetel en fluitenkruid. Daarnaast zorgen

klepelmaaiers voor een gemiddelde sterfte van rupsen, sprinkhanen en insecten van boven de 80%. Bij een maaizuigcombinatie heb je een vergelijkbare sterfte. Maaien met een messenbalk geeft slechts een geringe sterfte (minder dan 10%). Schotelmaaiers (en ook schijf- en trommelmaaiers) geven een sterfte die gemiddeld nog beneden de 30% blijft.

Hoe vaak en wanneer maaien

Er is een tendens bij gemeenten om minder te maaien of op sommige plekken helemaal niet meer. Er is één gemeente waarbij de maaiers een lijst hebben van bijzondere planten die niet gemaaid mogen worden. Vaak worden vanuit het oogpunt van verkeersveiligheid bepaalde uitzichtpunten vaak en kort gemaaid, plus de eerste meter van de berm. In het najaar wordt meestal de hele berm gemaaid. Uit onderzoek van Wageningen Universiteit blijkt dat twee keer per jaar hooien de hoogste aantallen bloemen en insecten oplevert. Het beste is om het maaien af te stemmen op de actuele seizoensontwikkeling; soms wat eerder, soms wat later starten. Het is ook mogelijk het tijdstip van maaien te laten bepalen door de vegetatie, waarbij één of meerdere kenmerkende en makkelijk herkenbare plantensoorten zoals de margriet het uitgangspunt zijn. Als minstens 50% van die planten in een berm is uitgebloeid, is het tijd om te maaien.

Maaihoogte

Twee gemeenten stellen de maaihoogte van de maaimachines af op 10-15 cm. De maaihoogte heeft een belangrijk effect op de sterfte van insecten. Bodembewoners ondervinden weinig sterfte door maaien; bij vegetatiebewoners is de sterfte bij een maaihoogte van 12 cm of hoger gering en wel vijf keer minder dan bij een maaihoogte van 7-8 cm.

Inzaaien met bloemrijk mengsel

Dertien gemeenten gaven aan de bermen in te zaaien met een bloemrijk mengsel, al dan niet na een reconstructie van de berm zoals het leggen van kabels. Zeven gemeenten zaaien (braakliggende) percelen in met een bloemrijk mengsel en drie gemeenten zaaien ook akkerranden in. Bloemrijke bermen/percelen bevorderen naast de biodiversiteit ook de aanwezigheid van de natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups, zoals larven van gaasvliegen en lieveheersbeestjes.

Begrazing met schapen

Zeven gemeenten gaven aan bermen te laten begrazen met schapen. Het selectieve grazen met schapen zorgt voor een grotere structuurvariatie vergeleken met uniform maaien. Begrazing houdt de vegetatie vrij kort (afhankelijk van de toegepaste begrazingsdruk) en zorgt voor een open structuur door betreding. Op de lange termijn kunnen bermen via grasbeheer een meer vlekvormig karakter met een hogere biodiversiteit verkrijgen dan met maai-beheer, mits overbegrazing voorkomen wordt. Een bijkomend voordeel van begrazing met schapen is een voor passanten opvallende en aantrekkelijke vorm van ecologisch bermbeheer.

Gefaseerd maaien

Negen gemeenten gaven aan gefaseerd te maaien. Dat wil zeggen dat ze bij het maaien altijd een deel laten staan. Het beste is om bij elke maaibeurt 10-20% van de vegetatie te laten staan. Het niet gemaaide deel biedt namelijk dekking, voedsel en voortplantingshabitat voor vlinders, bijen en andere dieren. Ook geeft het kruiden de kans om langer te bloeien en zaad te zetten. Na de laatste maaibeurt dient minstens 15% niet gemaaid de winter in te gaan. Drie gemeenten doen aan sinusbeheer. Dit is ook een vorm van gefaseerd maaien, waarbij circa 40% van de vegetatie blijft staan en er gewerkt wordt met slingerende maaiPADen, de zogenaamde sinusPADen. Deze variëren in ruimte en tijd.

Predicaat Bijvriendelijke gemeente

Twee gemeenten gaven aan het predicaat 'Bijvriendelijke gemeente' (in het kader van Limburg zoemt) te hebben. Deze gemeenten hebben verschillende maatregelen genomen voor het behoud van wilde bijen.

Scholing buitendienst

Bij twee gemeenten wordt de buitendienst geschoold op het gebied van biodiversiteit/ecologisch bermbeheer. Het is belangrijk dat de mensen op de maaimachines het belang van ecologisch bermbeheer inzien.

Nieuwe aanplant

Vier gemeenten kiezen bij nieuwe aanplant voor vegetatie met een zo hoog mogelijke, ecologische waarde, bijvoorbeeld aanplant van bloeiende bomen. Twee gemeenten planten gemengde, gebiedseigen laanbomen aan. Bij verschillende soorten laanbomen worden ook verschillende soorten insecten aangetrokken en bij een ziekte (bijvoorbeeld kastanjeziekte) worden er minder bomen aangetast.

Samenwerking met natuurorganisaties

De overgrote meerderheid van de gemeenten (71%) werkt samen met natuurorganisaties als IVN, IKL, Natuurmonumenten en een Groenoverleg. Er wordt nog maar weinig samengewerkt met burgers (4x) en/of agrariërs (1x). Het is aan te bevelen om met lokale (natuur)verenigingen samen te werken, aangezien hier vaak veel kennis van de lokale natuur aanwezig is. Zij zouden bermen met een hoge biodiversiteitswaarde kunnen beheren en ook een bijdrage kunnen leveren aan de monitoring van het beheer.

Foto: John van den Berg

Bermen in gebruik door agrariërs

Er wordt meestal niet gehandhaafd op bermen die in gebruik zijn bij agrariërs. De Gemeente Leudal geeft aan dat in hun gemeente veel agrariërs meedoen met het project Bloemrijke akkerranden. De gemeente Maasgouw start dit jaar een pilot met een externe adviseur om gemeentebermen die bij een akker mee bewerkt worden terug te claimen.

Monitoring biodiversiteit

In de meeste gemeenten vindt geen ecologische monitoring plaats. Monitoring van bloemen en vlinders/insecten of een iconsoort geeft echter wel een indicatie of de ontwikkelingen de goede kant op gaan. ■

Presentatie van de resultaten tijdens Bijensymposium

De Natuur en Milieufederatie Limburg heeft de resultaten gepresenteerd tijdens twee workshops van het Bijensymposium 'Bij de beek', dat Waterschap Limburg in oktober organiseerde. In deze presentatie waren onder andere foto's te zien van 'voor en na ecologisch bermbeheer' van de gemeente Maasgouw. Ook zijn er foto's getoond van een samenwerkingsproject tussen Waterschap Limburg en Vogelwacht Limburg in de gemeente Echt-Susteren, waarbij in het betreffende gebied nu onder andere een groot aantal patrijzen broedt. Deze presentatie en ook andere presentaties zijn te vinden op <https://symposium.bijdebeek.nl/bijensymposium-terugblik/terugblik/>.

Vervolgacties

De resultaten van de enquête worden teruggekoppeld naar alle gemeenten en naar de aangesloten groepen van de Natuur en Milieufederatie. Daarnaast zal het IKL in opdracht van de provincie Limburg een online platform over ecologisch bermbeheer opzetten. Ten slotte zal de federatie op korte termijn een visie uitbrengen over ecologisch bermbeheer en deze breed verspreiden. Onze achterban geeft duidelijk aan dat hieraan behoefte is.